

хибність уявлень освітян про цього історичного діяча: «Подавши у відставку в нинішньому важкому і небезпечному становищі, я б віддав Організацію на поталу всім вітрам. Я не маю права це зробити, бо несучи відповідальність перед усіма державами-членами ... Не Радянському Союзу і ... не іншим великим державам потрібні Об'єднані Нації для захисту своїх інтересів: це потрібно всім іншим ... Я залишуся на своїй посаді до закінчення мого терміну, служачи Організації в інтересах всіх цих націй до тих пір, поки вони вважають, що я повинен це робити. Представник СРСР говорив тут про мужність. Подати у відставку легко; куди важче залишатися на своєму посту. Куди як легко поступитися натиску великої держави. Інша річ – чинити опір. ... Мені неодноразово доводилося це робити раніше ... Якщо така воля націй, які бачать в ООН найкращий захист своїх інтересів в сьогоdnішньому світі, я зроблю це знову» [9]. Також не можна звинувачувати його у байдужості до проблем всередині самої африканської крани. Він двічі літав до Конго у 1960 р. до виходу карикатури – у липні та серпні [10]. І на цьому політична участь Генсека ООН у владанні кризи в Центральній Африці лише почалася. Як бачимо, радянська освітянська преса витворювала негативні образи цілком позитивного міжнародного діяча, чий погляд банально ішли в розріз з офіційною лінією партії. Так викривлювалося дзеркало щоденного сприйняття світу викладачами та студентами вищої педагогічної школи УРСР у добу «відлиги».

Список використаних джерел

1. Подтягін В. Сини і пасинки містера Доллара // Радянська освіта. – 3 грудня 1960. – №97. – С.4.
2. 120 Years of American Education: A Statistical Portrait Editor Thomas D. Snyder U.S. Department of Education, 1993, 115 p. – <https://nces.ed.gov/pubs93/93442.pdf>
3. Динамика населения СССР. 1960–1980 гг. / Э. К. Васильева, И. И. Елисева, О. Н. Кашина, В. И. Лаптев. – Москва: Финансы и статистика, 1985. – 176 с.
4. Johnston, Wm. Robert U.S. expenditures for defense and education, 1940–2014. – <http://www.johnstonsarchive.net/policy/edgraph.html>
5. Государственный бюджет и бюджеты союзных республик. Статистический сборник. – Москва: Издательство «Финансы», 1966. – http://istmat.info/files/uploads/47311/79_gosudarstvennyy_byudzhets_ssr_i_soyuznyh_respublik_1950_1955_1960-1965.pdf
6. Подтягін В. В кООНтакті з головорізами // Радянська освіта. – 10 грудня 1960. – №99. – С.4.
7. Van den Bosch, Jeroen. The Mobutu regime: leveraging state weakness. Studies of the Department of African Languages and Cultures, No48, 2014. – https://www.academia.edu/8993207/The_Mobutu_regime_leveraging_state_weakness
8. Смирнов А. Как убирала Дага. Совершенно секретно. – No.9/36. – 13.09.2013. – <http://www.sovsekretno.ru/articles/id/3829/>
9. Dag Hammarskjöld – biography. – <https://web.archive.org/web/20131002221559/http://www.daghammarskjold.se:80/biography/#congo>
10. United Nations Secretary-General. Former Secretary-General. Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld. – <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/dag-hjalmar-agne-carl-hammarskjold>

References

1. Podtjagin V. Syny i pasynky mistera Dollara // Radjans'ka osvita. – 3 grudnja 1960. – №97. – S.4.
2. 120 Years of American Education: A Statistical Portrait Editor Thomas D. Snyder U.S. Department of Education, 1993, 115 p. – <https://nces.ed.gov/pubs93/93442.pdf>
3. Dinamika naselenija SSSR. 1960–1980 gg. / Je. K. Vasil'eva, I. I. Eliseeva, O. N. Kashina, V. I. Laptev. – Moskva: Finansy i statistika, 1985. – 176 s.

4. Johnston, Wm. Robert U.S. expenditures for defense and education, 1940–2014. – <http://www.johnstonsarchive.net/policy/edgraph.html>

5. Gosudarstvennyj budzhet i budzhetny sojuznyh respublik. Statisticheskij sbornik. – Moskva: Izdatel'stvo «Finansy», 1966. – http://istmat.info/files/uploads/47311/79_gosudarstvennyy_byudzhets_ssr_i_soyuznyh_respublik_1950_1955_1960-1965.pdf

6. Podtjagin V. V kOONtakti z golovorizamy // Radjans'ka osvita. – 10 grudnja 1960. – №99. – S.4.

7. Van den Bosch, Jeroen. The Mobutu regime: leveraging state weakness. Studies of the Department of African Languages and Cultures, No48, 2014. – https://www.academia.edu/8993207/The_Mobutu_regime_leveraging_state_weakness

8. Smirnov A. Kak ubirali Daga. Sovserhenno sekretno. – No.9/36. – 13.09.2013. – <http://www.sovsekretno.ru/articles/id/3829/>

9. Dag Hammarskjöld – biography. – <https://web.archive.org/web/20131002221559/http://www.daghammarskjold.se:80/biography/#congo>

10. United Nations Secretary-General. Former Secretary-General. Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld. – <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/dag-hjalmar-agne-carl-hammarskjold>

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer in Politava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

«Caricature wars» in the educational media of the Ukrainian SSR of the «thaw» period (1953–1964) (P.6)

The article illustrates the accents that profile press of the period of de-Stalinization (1953–1964) was arranging for teachers of the Ukr-SSR in the sphere of international politics through a specific form of influence on consciousness – cartoons. Application of the method of content analysis helped to illustrate the interpretation of teachers and students of higher educational institutions of the world order and their evaluation of developments in the international arena; as well as to identify meaningful participation of teachers in the «cold war». The paper is written within the research work «Regional dimension of the everyday culture of Ukraine of XVIII–XX centuries» of the Department of Cultural Studies of PNPNU.

Keywords: Every-day life, international politics, caricature, higher pedagogical school, de-Stalinization.

* * *

УДК 327:94(575.1)

Максюта М. Є.,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(Україна, Київ), moskalik_1993@mail.ru

Мала Я. Л.,
аспірантка, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ),
moskalik_1993@mail.ru

КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ РЕЦЕПЦІЙ ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

Наголошується, що український феміністичний рух на зламі XIX і XX століть демонстрував прагнення жінок звільнитися з-під жорстких традиційних, соціально-правових, побутових обмежень, активно прилучатися до громадсько-політичних, національно-культурних норм і цінностей життєздійснення, індивідуально-особистісного самоутвердження. Епіцентром відповідних трансформацій жіночого буття з'явився розвиток, збагачення гідності жінки як особистості, її внутрішнього світу. Обстоювалося положення, що, якщо повнота життєсправляючої індивідуальності є способом життєздійснення, то національно-культурний зміст духовних цінностей, прагнення до їх засвоєння є також умовою зміцнення гідності особистості як національної, як вільної: відчуття «мови гідності» є демонстрацією беззапечної поцінування цілісності цінностей людяності та національно-культурного буття. У статті, зазначається, що, історичні, етнокультурні відмінності в розумінні суспільної, громадсько-політичної ролі статей, їх визнання ролі в процесах самоідентифікації та життєздійснення індивідуальності були чи не на першому плані упродовж усієї попередньої історії і не подолані, безперечно, і подосі. Тому, жіночє ж питання в українському історико-філософському дискурсі корелюється із проблемами ідейно-національними. По великому рахунку, його статус і представлено наприкінці XIX – на початку XX століття в українських реаліях,

що було і формою зманіфестування важливості цілісності культурного буття. Розуміння його глибини, національних відмінностей, пошук та обґрунтування шляхів і способів його вирішення надихалися змістовністю й глибиною цілей та завдань національного звільнення. Це питання також актуалізувало потреби життєстверджувального уявлення жіночності – змістовних проявів жіночого світу як специфічного духовно-культурного простору життєздійснення жінки, що у сприйнятті (і жінки, і чоловіка) не могло природно не мати позитивного значення, потребуючи практичної реалізації.

Ключові слова: фемінізм, особистісність, свобода, гендер, життєздійснення, жіноче буття, національна культура, жіночність.

Український феміністичний дискурс другої половини XIX – початку XX століття актуалізував тенденції і явища в загальнокультурному значенні, коли змістом жіночих питань «промовляли» ідеали духовності та гуманізму, що могли й повинні були синтезувати прояви жіночого буття. Але це, у свою чергу, потребувало узгодження цих світів віднаходженням, зміцненням та практичним привнесенням життєстверджуючого, по-людськи прийняттого смислу, зокрема, і з ще панівним у суспільстві маскуліним духом, узвичаєними переважно чоловічими цінностями та способами поведінки. Тому вимоги рівноправності жінки із чоловіком могли й повинні були розглядатися в контексті більш змістовного і глибокого вирішення в цілому жіночого питання. Започатковані М. П. Драгомановим [3], І. Франком [9; 11] ідеї жіночої емансипації, в останні десятиліття XIX ст. трансформувалися новими підходами у діяльності й творчості У. Кравченко, О. Кобилянської, Н. Кобринської, Є. Ярошинської, зокрема, обстоюванням права жінок вільно визначати свою долю, збагачення своєї індивідуальності, людських якостей, отримуючи відповідного рівня освіти, вільно засвоюючи і збагачуючи національно-культурні цінності. «Живи для ідей, працюй кривавим трудом, віддай усе, усе за рідний люд» – такий пролунав заклик серед галицького жіноцтва в 80-х рр., і найвизначальнішою, заступницею цього напрямку була Н. Кобринська» [4, с. 514], – наголошує С. Єфремов.

Так, і у перші десятиліття XX століття пов'язані із жіночим питанням ідеї І. Франка, Лесі Українки, Олени Пчілки – відображали життєву необхідність перебудови, удосконалення соціальних інституцій та міжлюдських відносин як заснованих на нових морально-світоглядних принципах – відкритості, доброзичливості, гуманності, як відношення людей, що прагнуть до повноти життєздійснення «стихії статі» та подолання «стихії свавілля». Але доконечність вирішення жіночого питання, по суті справи, надихалася й заповітними мріями українських жінок, що духовно й культурно визрівали упродовж тривалого періоду в глибинах національного буття, прагненням розбудувувати міжособистісні, родинні відносини в атмосфері сердечності та взаєморозуміння. «Одним з теоретичних постулатів суспільних змін у XIX ст., та й врешті-решт і XX ст., став фемінізм, зосереджений головню на проблемах рівноправності жінок у соціально-правовій та освітній сферах» [11, с. 545]. Як на наш погляд, тому якраз в контексті кореляції із проблемами національно-ідейними українського жіночого питання увиразнюється його смисложиттєва спрямованість. Безперечно, слушно зазначається у спеціальних дослідженнях [12], актуальними були завдання піднесення жіночого буття до рівня потреб реалізації індивідуально-особистісних можливостей. На початку XX ст. сучасник Л. Українки В. В. Розанов

зазначав: «Багато хто говорить, та вже й давно вирішили, що «так зване» жіноче питання є лише піною, котра піднімається внаслідок обмеженості суспільної думки... Але є, існує жіноче питання як відображення тенденції не «урівнюватися» з чоловіками, тенденції твердо й переконливо визначити якраз своє, жіноче, особливе «я» та вимагати, аби цивілізація, груба й занадто «загально» – людська, дещо призупинилась і замислилась, перш ніж зламати та остаточно забруднити це слабке й ніжне «я» [12, с. 229]. Як «зосереджене у собі самобуття», приховуючи жіночу утаємниченість, жіноче буття завжди є й залишається автономним, і лише такою мірою спроможним протистояти «загальникам» сучасної культури і цивілізації. Руйнація жіночої самовідданої автономії є наслідком самозабуття, самовтрати, вочевидь, неповторності жіночності, яка може існувати виключно у даному статусі індивідуальності жінки, кожного неповторного й таємничого жіночого обличчя. Тому визначальний лейтмотив вимог звільнення української жінки – утвердження умов вільного переживання свого життя, досягнення його повноти як «сповнення» індивідуальних задатків і здібностей у просторі національно-культурного розвитку: жіноче буття, здатне підносити, збагачуючи, індивідуальність жінки, означає «життя зі смаком», в атмосфері любові, переживання радості буття, на чому постійно наголошував Г. С. Сковорода. «Мудрість же й смак є одне й те ж. справжній смак при здоров'ї, а пряма мудрість при користі. Немає нічого кращого як справжню користь; і не має кращої користі, як користь душевна. Душевна користь – це ліки, пожива й здоров'я серцю. Здоров'я ж – веселість. І що ж дорожче за це? Все суєта, крім цього. Приживи мені хоч цілий світ, усе суєта без радості» [14, с. 52]. Український мислитель, відтак, і закликає людину – і чоловіка, і жінку! – до духовної творчості – як внутрішнього духовного зростання, як непроминальної можливості самоздійснення, збагачення і утвердження своєї індивідуальності. Застерегаючи від спокуси «чинити беззаконня», він наголошує на доконечності для людини вимоги жити в законі. Жінка ж при цьому наділяється високими морально-етичними якостями, – як матір, дружина, порадиця [14]. Тому не може й не повинно ігноруватися, так би мовити, «внутрішнє» жіночого питання, а не просто вимога «позірного» урівнювання жінки і чоловіка. «Має місце жіноче питання, зінційоване тенденцією не «зрівнятися» з чоловіком, а твердо й виразно демонструвати якраз своє, жіноче і особливе «Я», та вимагати, аби цивілізація, досить груба й занадто «загально» – людська, дещо призупинилась і замислилась, перш ніж зруйнувати й остаточно засмітити це тендітне й ніжне «Я» [12, с. 229]. І повинна також усвідомлюватися потреба подальшої гуманізації суспільства, в такому ракурсі «не відійшло у минуле жіноче питання в смислі якраз «домашнього вогнища», збереження «жіночості», дотримання вічних у природі, але таких, що в умовах штучної цивілізації піддаються руйнації, рис – «материнства», «сім'янинки», «господарки» [12, с. 229].

Природно, мається на увазі не «вибірковість», так би мовити, цивілізаційно значущих зманіфестувань жіночого буття за зразком дольової участі жінок у

тих чи інших сферах суспільства й культури. Але мовиться про доконечність присутності нового відношення до можливостей особистісного життєздійснення індивідуальності. Вивільнення жінки, вирішення жіночого питання повинно здійснюватися і завдяки зростанню громадсько-політичної ролі жінок, і послідовному, змістовному, практично більш значущому, поширенню сучасних культурно-цивілізаційних норм та цінностей на жіноче буття [Див. також: 2; 4; 5; 9; 10; 11; 13].

Уявлення про фемінне начало в українському філософському дискурсі, як засвідчує аналіз спеціальних розвідок [1; 2; 5; 9], нерідко мають «абстрактний», «метафоричний» характер, коли їхні автори обмежуються твердженнями про нього, як про «нерівне», несамостійне щодо начала маскулітного. А тому результат переосмислення та освоєння присвячених цим питанням філософських ідей минулого і покликаний, на наш погляд, сприяти подоланню зазначених обмеженостей, виробленню більш змістовних підходів і способів їх вирішення.

Зародження феміністичного руху в Україні у другій половині XIX ст. зніщувалося прагненням жінок звільнитися від усталених упередженостей, традицій та стереотипів стосовно жіночого буття, потребами оволодіти можливостями розвитку індивідуальних інтересів. І суспільна свідомість, тією чи іншою мірою, демонструвала, так би мовити, «пропедетичні тенденції», коли найбільш прогресивні мислителі, митці та громадсько-політичні діячі намагалися підняти питання відмінностей статей, необхідності нового підходу до ролі, призначення жінки в суспільстві, відмежування від вимог жорсткого унормування її поведінки. Тому, на наш погляд, з метою об'єктивного аналізу та висвітлення зміст порушеної проблеми ідеології фемінізму повинен розглядатися в духовно-інтелектуальному контексті співвідношення важливих для життєздійснення людини норм, ідеалів та громадянських цінностей, зокрема, і під впливом західноєвропейських ідей, і з врахуванням істотних національних відмінностей у цьому питанні, на чому наголошувала Леся Українка [6]. Зрештою, в онтології єдності цих ідей на засадах відповідних світоглядово-філософських позицій актуалізувалися також проблеми природи, смислу життя людини, її суспільної ролі, питання реалізації громадянських цінностей, а відтак і підходи до статей відмінностей та зманіфестування необхідності вивільнення жінки в усіх сферах суспільства.

Важливішою ж умовою гармонізації гендерних відносин українською громадсько-політичною думкою поціновувався розвиток, поглиблення такої риси особистісного життєздійснення жінки як самопізнання. До прикладу, у листі до Я. В. Бачинського від 14 травня 1896 р. В. Стефанік зазначав, сповіщаючи про стосунки із нареченою, що перш ніж наважитися здійснити такий відповідальний, доленосний крок, він мусить глибоко проаналізувати себе, «дошукатися в собі» того реального чоловіка, яким він буде у майбутньому подружньому житті, що і здійснював він «з дуже великої любові» до своєї дівчини. При цьому особливо пильно вивчалися такі «причини» формування кожної людини: по-перше, «самого чоловіка якого характер і так его», а «по-

друге, – вплив зовнішніх обставин на його формування». З'ясувавши свої хибі та «добрі сторони», він мав намір широко розповісти про це нареченій – «аби вона знала, з ким жити має. Того самого я би був зажадав і від неї – «я би її так розпитував, щоби–м довідався за все». Щирість і відкритість – неодмінна умова відносин між чоловіком і жінкою [16, с. 259]. Але, наголошує В. Стефанік, знання позитивних рис свого характеру, «добрих боків» слід зміцнювати та поглиблювати. Не обходить увагою він також рівня освіченості жінок, – недостатня освіченість не може бути перешкодою, аби брати шлюб із коханою, адже, переконаний він, це проблема соціальна, пов'язана із вирішенням завдань національного звільнення та рівності людей у суспільстві, зокрема, рівності гендерної, доки жінки не отримують університетської підготовки, до тих пір залишається недостатньою і їх освіченість. Але це демонструє, що особистісність життєвої активності корелюється із цілісністю її індивідуальності як у єдності репрезентованих і потенційних духовно-інтелектуальних, етико-естетичних, громадянських цінностей української жінки початку XX століття [Див. також: 8; 15].

В українській філософії, отже, питання жіночої емансипації розглядалися як процес внутрішнього духовного змужніння та утвердження індивідуальності жінки. Її духовний розвиток поціновувався на основі усвідомлення своїх обов'язків, навколо яких синтезувалися освітні та самоосвітні процеси, культурне збагачення та розуміння необхідності прилучення до політичного життя. Це – процес становлення індивідуальної особистості, котра собі за обов'язок покладає активне громадське життя, але їх практична реалізованість досягається мірою усвідомлення особистісної гідності. І тому першою прикметою внутрішнього світу української жінки у системі цінностей українського фемінізму початку XX ст. було реальне проступання її до свободи, зокрема, у виборі і свого життєвого шляху, і царини докладання творчих зусиль [Див.: 8; 12]. Вищий життєсмісл, до прикладу, зманіфестує у цьому плані повість О. Кобилянської «Людина». Увагу письменниці, зазначає Леся Українка, повертає у першу чергу внутрішній світ її героїнь, спроможність української жінки як особистості подолати у собі ті якості, що, як видавалося, могли проявлятися негативними наслідками у житті. Тому, переконана Леся Українка, і за задумом, і за виконанням роман «Царівна» досить вигідно відрізняється від подібних за тематикою італійських та німецьких творів, і що ця відмінність закоріненна у беззаперечних перевагах героїнь української письменниці [6]: самостійність її жінки – здатність, що поступово оволодівається нею самостійно, по суті, процесом самооволодіння, поступовим пробудженням якостей і здатностей витримувати тиск докілья та бути господарем своєї долі, коли, отже, вона має враховувати свої індивідуальні якості характеру, інтелектуальні і т.д. здібності, на шляху їх розвитку вона й утверджує свою самостійність.

Зманіфестування жіночої гідності було чи не найістотношою особливістю українського фемінізму початку XX ст. У листі до А. Ю. Кримського від 3 листопада 1905 року Леся Українка, аналізуючи його повість «Андрій Лаговський», писала, що вона «звсім

серйозно» віднеслась до цього твору і зовсім серйозно страждала над ним» [7, с. 140]. Вона привертає увагу до необхідності врахування поєднаності «високого естетизму», «благородства» людини та цілісності проявів життєвих процесів і разом з тим відмінності між ними. Адже художньо-образна правда – річ надзвичайно делікатна, по великому рахунку, піддатна до відображення лише великим майстрам художньої творчості, спроможним, визначивши конкретну мету, чітко й послідовно її зреалізувати, зокрема, також її не «перевершуючи». Але ж, продовжує Леся Українка, повість А. Ю. Кримського спрямована на висвітлення, відображення і «підвалин» життєвих процесів, і зачіпає також «будову», що, цілком закономірно, потребувало б «довше й пильніше зайнятись рештою будови» [7, с. 141]. Зокрема, в повісті не розвинене «критичне почуття» у відносинах – намагання осуджувати чи виправдовувати вчинки приятеля Лаговського Володимира і в першу чергу стосовно поведінки однієї з героїнь повісті – Амалії. В цілому ж ми маємо справу із «сумним, зневаженим образом дівчинки», хоча автор, безперечно, приховав «якусь сатисфакцію сій безвинно загидженій людині» [7, с. 143]. Особливо різка інвектива з боку Лесі Українки проти, по суті, безпідставного, невинного зневажання жіночої гідності і честі героїні викликана тим, що це було здійснено «тільки ради ілюстрації» образу Володимира, особи егоїстичної і примітивної – «його масні жартики своїм убожеством змісту просто до розпачу доводять» [7, с. 143]. «Біологія» при цьому, у пряму смислі, «при-сутня», але ж – у просторі та вимірах обраного життєвого шляху гідної свого при-значення особистості. Бо «фізіологія – що з неї візьмеш? Вона собі жінка проста і мало розуміється на ідеалах» [7, с. 144]. Але ж чи не є подібна «простота» найнадійнішим «гарантом» життєвості обраних ідеалів життєвого шляху? Характер відношення чоловіка до жінки може розглядатися як критерій загальної культури, вихованості, моральності, особистісних якостей чоловіка.

Таким чином, українські феміністки кінця XIX – початку XX ст. – особистості високої освіти, інтелектуальної культури та душевності, вони глибоко розуміли трагічний стан української нації, можливості й потреби розвитку української людини, зокрема, української жінки. Але чи не найприкметнішою рисою їхньої інтелектуально-духовної розвиненості, громадянської активності і творчості зманифестувалась внутрішня цілісність життєвої позиції, органічної єдності високої людяності і відповідальності, потреба гуманних відносин міжособистісних і до тих суспільних, особливо актуальних на той час, проблем та завдань національного звільнення, коли жінка також отримувала можливість особистісного самоутвердження: своєрідною «перепусткою» до вищого світу національної еліти поціновувалась індивідуальність самоздійснення – не в егоїстичному смислі, а в ролі особистості – медіатора, покликаною синтезувати потреби й інтереси своєї нації, бути відповідальним за її подальші можливості історичного й культурного здійснення. Фемінізація української філософської культури відповідно, спрямовувала її подальший розвиток. Образ жінки у творах українських філософів, письменників і поетів корелюється з образом матері та образом України і

батьківщини [Див. напр.: 4]. Артикулювання художньо-образного та філософського дискурсу на жіночому питанні, доконечності завдань жіночої емансипації, набуваючи зростаючої актуальності наприкінці XIX – на початку XX століття, свідчило про їх поширення та утвердження в якості визначальних цінностей в суспільній, громадсько-політичній думці, як, разом з тим, і про духовну піднесеність самих творців цих ідей, їх історичну і національну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Власова О. П. Гендерный дискурс и проблема равноправия // Филос. і соціол. в контексті сучасної культури: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С.72–79.
2. Добровольська В. А. «Жіноче питання» та жіноча освіта півдня України у другій половині XIX – на початку XX століття // Филос. і соціол. в контексті сучасної культури: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С.115–122.
3. Драгоманов М. П. Шевченко, українофіли і соціалізм // Драгоманов М. П. Вибране. – К.: Либідь, 1991. – С.327–429.
4. Сфремов С. Історія українського письменства. – Київ: Femina, 1995. – 536 с.
5. Кучерук О. О. Проблема рівноправності та рівновартості жінки й чоловіка // Филос. і соціол. в контексті сучасної культури: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С.208–216.
6. Леся Українка. Новые перспективы и старые тени («Новая женщина» западноевропейской беллетристики) // Українка Л. Збір. творів у 12-ти томах. – К.: Наук. думка, 1977. – Т.8. – С.76–99.
7. Леся Українка до А. Ю. Кримського 3 листопада 1903 р. // Леся Українка Збір. творів у 12-ти томах. – К.: Наук. думка, 1979. – Т.12. – С.136–151.
8. Лішук Л. В. Гендерні ролі в історії цивілізації // Мультиверсум. Филос. альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. – К.: Укр. Центр духовн. культури, 2007. – Вип.63. – С.214–227.
9. Максютя М. Є., Мала Я. Л. До парадигми громадянськості: реценції логіки гідності / М. Є. Максютя, Я. Л. Мала // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип.115. – С.199–204.
10. Нічик В. М. Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича // Прокопович Ф. Філософські твори. – В 3-ох томах. – К.: Наук. думка, 1979. – Т.1. Пер. з лат. – С.77–100.
11. Рибак О. Проблема емансипації жінки у франкознавчих дослідженнях // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. – Львів: «Світ», 1998. – С.544–550.
12. Розанов В. В. Жінчина перед великою задачею // В. В. Розанов. Соч. Т.1: Религия и культура. – М.: «Правда», 1990. – С.228–246.
13. Рудницька М. Жінка і нація // М. Рудницька. Статті. Листи. Документи. – Львів, 1998.
14. Сковорода Г. Книжечка про читання Святого письма, названа жінка Лотова // Сковорода Г. Твори: у 2-ох т. – К.: «Обереги», 1994. – Т.2. – С.34–60.
15. Солдатенко Т. Я. Жінки в житті і творчості Євгена Маланюка // Євген Маланюк: життя і творчість. – Суми: Вид-во «Слобожанщина», 1998. – С.108–122.
16. Стефанік В. Мое слово: новели та оповідання / Стефанік В. 3-є вид. – Київ: Веселка, 1991.

References

1. Vlasova O. P. Gendernyj diskurs i problema ravnopravija // Filos. i sociol. v konteksti suchasnoi' kul'tury: Zb. nauk. prac'. – Dnipropetrovs'k: DNU, 2007. – S.72–79.
2. Dobrovol's'ka V. A. «Zhinoche pyttannya» ta zhinocha osvita pivdnja Ukraїny u drugij polovyni XIX – na pochatku XX stolittja // Filos. i sociol. v konteksti suchasnoi' kul'tury: Zb. nauk. prac'. – Dnipropetrovs'k: DNU, 2007. – S.115–122.
3. Dragomanov M. P. Shevchenko, ukrai'nofily i socializm // Dragomanov M. P. Vybrane. – K.: Lybid', 1991. – S.327–429.
4. Jefremov S. Istorija ukrai'ns'kogo pys'menstva. – Kyi'v: Femina, 1995. – 536 s.
5. Kucheruk O. O. Problema ravnopravnosti ta rinvovartosti zhinky j cholovika // Filos. i sociol. v konteksti suchasnoi' kul'tury: Zb. nauk. prac'. – Dnipropetrovs'k: DNU, 2007. – S.208–216.

6. Lesja Ukrai'anka. Novye perspektivy i starye teni («Novaja zhenshina» zapadnoevropejskoj belletristike) // Ukrai'anka L. Zibr. tvoriv u 12-ty tomah. – K.: Nauk. dumka, 1977. – T.8. – S.76–99.

7. Lesja Ukrai'anka do A. Ju. Kryms'kogo 3 lystopada 1903 r. // Lesja Ukrai'anka Zibr. tvoriv u 12-ty tomah. – K.: Nauk. dumka, 1979. – T.12. – S.136–151.

8. Lishhuk L. V. Genderni roli v istorii' cyvilizacii' // Mul'tyversum. Filos. al'manah: Zb. nauk. prac' / Gol. red. V. V. Ljah. – K.: Ukr. Centr duhovn. kul'tury, 2007. – Vyp.63. – S.214–227.

9. Maksjuta M. Je., Mala Ja. L. Do paradygmy gromadjans'kosti: recepcii' logiky gidnosti / M. Je. Maksjuta, Ja. L. Mala // Gileja: naukovyj visnyk. – 2016. – Vyp.115. – S.199–204.

10. Nychyk V. M. Suspil'no-politychni pogljady F. Prokopovycha // Prokopovych F. Filosofs'ki tvory. – V 3-oh tomah. – K.: Nauk. dumka, 1979. – T.1. Per. z lat. – S.77–100.

11. Rybak O. Problema emansypacii' zhinky u frankoznavchyh doslidzhennjah // Ivan Franko – pys'mennyk, myslitel', gromadjany. – L'viv: «Svit», 1998. – S.544–550.

12. Rozanov V. V. Zhenshina pered velikoju zadacheju // V. V. Rozanov. Soch. T.1: Religija i kul'tura. – M.: «Pravda», 1990. – S.228–246.

13. Rudnyc'ka M. Zhinka i nacija // M. Rudnyc'ka. Stati. Lysty. Dokumenty. – L'viv, 1998.

14. Skovoroda G. Knyzheчка pro chytannja Svjatogo pys'ma, nazvana zhinka Lotova // Skovoroda G. Tvory: u 2-oh t. – K.: «Oberegy», 1994. – T.2. – S.34–60.

15. Soldatenko T. Ja. Zhinky v zhytti i tvorhosti Jevgena Malanjuka // Jevgen Malanjuk: zhyttja i tvorchist'. – Sumy: Vyd-vo «Slobozhanshhyna», 1998. – S.108–122.

16. Stefanyk V. Moje slovo: novely ta opovidannja / Stefanyk V. 3-je vyd. – Kyi'v: Veselka, 1991.

Maksuta M. E., Doctor of Philosophy, Professor, National University of Bio resources and Nature Management of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Mala Y. L., post-graduate student, National University of Bio resources and Nature Management of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Complementarity of the reception of the female question in the Ukrainian philosophy of the second half of the XIX – the first third of the twentieth century

The article notes that the Ukrainian feminist movement at the turn of the nineteenth and twentieth centuries demonstrated the desire of women to free themselves from the rigid traditional, social and legal, domestic restrictions and actively join the socio-political, national and cultural norms and values of the life-fulfillment of individual and personal self-affirmation. The epicenter of the corresponding transformations of female existence enriched development, enrichment of the dignity of women as a person, his inner world. It was argued that if the fullness of the life-long manifestation of individuality is a means of fulfilling life, the national and cultural content of spiritual values, the desire for their assimilation, is also a condition for strengthening the dignity of the individual as a national, as free: the feeling of a «language of dignity» is a demonstration of unconditional appreciation of the integrity of humanity's values and nationally-cultural being. The article notes that historical, ethno-cultural differences in understanding the social, social and political role of the sexes, their recognition of the role in the processes of self-identification and the fulfillment of individuality were not in the foreground throughout the previous history and were not overcome, no doubt, over time. Therefore, the women's issue in the Ukrainian historical and philosophical discourse correlates with ideological and national problems. Mostly, its status was presented in the late XIX – early XX century in the Ukrainian realities, which was also a form of manifested importance of the integrity of cultural life. An understanding of the depth, national differences, the search for and justification for ways and means of solving it were inspired by the content and depth of the goals and tasks of national liberation. This question also actualized the needs of life-affirming expressiveness of femininity – the meaningful manifestations of the female world as a specific spiritual and cultural space for the woman's fulfillment, in the perception (both women and men) could not naturally not have positive value, requiring practical realization.

Keywords: feminism, personality, freedom, gender, life completion, women's being, national culture, femininity.

* * *

УДК 327:94(575.1)«2016/2017»

Мінгазутдінова Г. І.,
кандидат історичних наук, історик науково-дослідної частини історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), Darthzepesh@i.ua

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОСТКАРИМІВСЬКОГО УЗБЕКИСТАНУ

Розглянуто основні елементи зовнішньої політики Узбекистану після приходу до влади президента Ш. Мірзієєва, зокрема зовнішня політика на регіональному та глобальному рівні та політика безпеки. Попри існування думок про можливість принципової перебудови новим главою держави зовнішньополітичних та безпекових настанов країни, великою є імовірність збереження Узбекистаном нейтральної позиції по відношенню до будь-яких постійних альянсів на кшталт ОДКБ, ЄвразЕС тощо. Що ж стосується засального курсу відносин з трьома зовнішніми гравцями в Центральній Азії – США, Китаєм та Росією, то наразі найбільш вигідним партнером для Узбекистану виступає Китай зі своєю невибагливістю до демократичних перетворень з боку центральноазійських країн та потужним економічним потенціалом, що пропонує регіону та Узбекистану зокрема вигідну співпрацю. На регіональному рівні відносини Узбекистану із центральноазійськими сусідами за часів Ш. Мірзієєва мають великі шанси на «перезавантаження» в питаннях, що були заморожені та/або становили проблему за часів правління І. Карімова. З'ясовано, що незалежно від обсягу наслідування Ш. Мірзієєвим політики І. Карімова значення Узбекистану для регіону та світу в геополітичному та економічному сенсі залишаться незмінним.

Ключові слова: Шавкат Мірзієєв, Іслам Карімов, Узбекистан, зовнішня політика, політика безпеки.

З самого початку історії незалежності Узбекистану 1991 р. біля керма держави залишався ще відомий з радянських часів лідер І. Карімов, який очолив соціалістичну республіку ще 1989 року. За час багаторічного правління узбецького лідера держава стрімко розвивалася економічно, зокрема отримуючи вливання за рахунок продажу золота, бавовни та природного газу. Наряду з економічним зростанням в Узбекистані роками розбудовувався та закріплювався культ особи І. Карімова як гаранта добробуту та розвитку держави. У цей же час сформувався зовнішньополітичний курс країни, в основі якого лежало дотримання рівноваги у відносинах з провідними державами, що мають інтереси в Центральній Азії та в Узбекистані зокрема. Із смертю Карімова та приходом до влади його наступника, Ш. Мірзієєва, в рядях зовнішньополітичних гравців, а також серед центральноазійських сусідів Узбекистану виникли побоювання та припущення стосовно майбутньої діяльності офіційного Ташкенту в сфері зовнішньої політики та політики безпеки. Відтак інтерес до зовнішньополітичного курсу Узбекистану на регіональному та глобальному рівні після зміни влади в державі почав стрімко зростати.

Оскільки тема сучасності та майбутнього місця мірзієєвського Узбекистану є новою, наразі існує не надто багато повноцінних наукових розвідок з даного питання. Ряд аналітичних праць та доповідей щодо практичної діяльності Ш. Мірзієєва в зовнішній політиці та політиці безпеки, а також таких, що розкривають позиції зовнішньополітичних гравців стосовно нового керівництва Узбекистану, на даний момент розроблені такими авторами, як Б. О'Грейді [12], О. Нур Огутцу [11], Н. Сінгх [15]. Деякі важливі рекомендації щодо двосторонніх відносин між західними партнерами та Узбекистаном містить наукове дослідження Ч. Саллівана [17].

Після двадцятисемирічного незмінного керівництва І. Карімовим Республіка Узбекистан отримала нового главу держави наприкінці 2016 р. 4 грудня 2016 р.